

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Єрмоленко Олексій Анатолійович

к.е.н., доцент

Лисьонкова Наталія Миколаївна

к.е.н., доцент

Український державний університет залізничного транспорту
м. Харків, Україна

Вступ. / Introductions. Останніми роками однією з найпопулярніших тем, що стосуються базових принципів взаємодії бізнесу та суспільства виступає концепція соціальної відповідальності бізнесу. Спочатку в західних, а згодом і в українських компаніях почали активно застосовуватися механізми соціальної відповідальності бізнесу. Спочатку ці принципи знайшли відображення у маркетингу та піарі, а на даний момент вони вже стали важливими складовими єдиної системи управління підприємством. На даний час загальноприйнятою стала практика підготовки нефінансових соціальних звітів для великих компаній, запровадження внутрішніх етичних процедур, правил, тощо. В умовах постійно зростаючих соціальних очікувань та обмеженості бюджетних можливостей щодо їх задоволення, саме суспільство пред'являє зростаючий запит на участь бізнесу у вирішенні цілого ряду актуальних соціальних завдань. У свою чергу, в світі, що швидко змінюється, саме бізнес шукає шляхи підвищення власної ефективності. Глобальна пандемія коронавірусу COVID-19 та війна в Україні та викликані ними економічні труднощі у економіці України лише посилили дані тенденції.

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є аналіз можливості підвищення конкурентоспроможності за допомогою концепції соціальної відповідальності бізнесу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для досягнення поставленої мети в роботі використано основні методи пізнання діалектичний,

синтезу, аналізу, систематизації, узагальнення. Шляхом практичного застосування методу абстрагування у роботі узагальнені висновки за результатами проведеного дослідження.

Результати та обговорення./Results and discussion. Прийнято вважати, що поняття соціальна відповідальність бізнесу вперше у наукову дискусію було введено професором Іллінойського Університету Говардом Боуеном у середині минулого століття у його праці “Соціальна відповідальність бізнесмена” [1]. Дана концепція соціальної відповідальності бізнесу передбачає, що підприємство добровільно обирає і виконує додаткові зобов'язання перед суспільством. Тобто підприємство не лише заробляє прибуток для своїх акціонерів та сплачує податки, а й додатково вкладає кошти у розвиток своїх працівників, захист екології та в територію своєї присутності.

Першою спробою інституалізації цього підходу можна вважати “Глобальний договір” (Global Compact) ініційований Організацією Об'єднаних Націй, де вперше було регламентовано наповнення соціальної діяльності бізнесу. Цей “Глобальний договір” було засновано у 2000 році, і згідно нього ООН зобов'язує компанії-учасники реалізовувати їхні стратегії, ґрунтуючись на Десяти універсальних принципах, що стосуються прав людини, трудових відносин, екології середовища та боротьби з корупцією. Сьогодні учасниками “Глобального договору” є понад 21 тисяча компаній та близько 3 тисяч некомерційних організацій із понад 163 країн.

На сучасному етапі концепція соціальної відповідальності бізнесу отримала подальший розвиток у рамках більш універсальної моделі так званого “сталого розвитку”. Дана модель, у свою чергу, є проекцією ще більш масштабної концепції оцінки збалансованості розвитку людського суспільства на рівень бізнесу на основі “Цілей сталого розвитку” (SDG – Sustainable Development Goals), розроблених ООН у 2015 році. Йдеться про досягнення 17 основних цілей в рамках глобального партнерства країн.

На зміну акценту тільки на соціальну діяльність прийшов новий більш

ширший підхід, що включає три рівноправні напрямки – екологія, соціальна відповідальність, управління бізнесом (ESG – Environmental, Social, Governance). З погляду авторів концепції так званого “потрійного підсумку” (TBL – Triple Bottom Line), досягнення зазначених цілей забезпечує збалансоване просування кожної з них. Зокрема, зазначений принцип “потрійного підсумку” є основою сучасної системи нефінансової звітності, наприклад, міжнародних “стандартів нефінансової звітності” GRI (GRI – Global Reporting Initiative). До екологічних аспектів належать проблеми: кліматичних змін, виснаження природних ресурсів, боротьби з відходами, забрудненням, зникнення лісів, можливості відновлюваної енергії. Соціальний блок стосується: умов праці, якості продукції, охорони здоров'я та безпеки. До питань управління компанією належать: бізнес-етика, винагорода топ-менеджменту, корупція, політичне лобювання, гендерний склад, податкова стратегія, тощо.

При цьому важливо розуміти, що участь бізнесу в соціальній діяльності не є для підприємств простою філантропією. Очевидно, що витрати на заходи соціальної відповідальності скорочують короткостроковий прибуток компанії, однак у більш віддаленій перспективі такі витрати призводять до збільшення прибутку. При цьому слід зазначити, що ESG-фактори та ризики, що виникають при їх впливі, впливають саме на довгострокову цінність компанії, її капіталізацію та інвестиційну привабливість.

Існує кілька підходів щодо оцінки позитивного впливу рівня соціальної відповідальності бізнесу на підсумкову ефективність роботи підприємства. Насамперед проекти соціальної відповідальності бізнесу позитивно працюють на імідж підприємства. І це в свою чергу враховується державою при формуванні умов ведення бізнесу як на національному, так і на регіональному рівнях. Важливим ефектом є посилення бренду роботодавця, що особливо актуально в умовах дефіциту кваліфікованих кадрів. Для фахівців, особливо молодого покоління, соціальна відповідальність роботодавця найчастіше стає

визначальною при виборі місця роботи.

Цей тренд стає характерним і для споживачів. Так само, як і працівники, вони також оцінюють рівень відповідальності бізнесу. Це знаходить свій відбиток у концепції “усвідомленого споживання” (responsible consumption), особливо властивого нового активного покоління споживачів-міленіалів. Вони, крім якості продукту, враховують вплив компанія-виробника на вирішення глобальних проблем світу.

Справедливим є твердження, що сьогодні соціальна відповідальність бізнесу це один із головних факторів диференціації, що дозволяють виокремитися серед численних конкурентів, які пропонують споживачу десятки схожих продуктів. І, нарешті, дедалі все чіткіше проявляється тенденція прямого впливу ESG-характеристик бізнесу на доступність та вартість фінансових ресурсів [2].

Стійке або відповідальне інвестування (Socially Responsible Investing) концепція, яка передбачає забезпечення принципів стійкості шляхом застосування соціальних, екологічних та економічних показників безпосередньо у процесах аналізу кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства. При цьому, перед тим як прийняти фінансове рішення одночасно з класичним інвестиційним аналізом проекту проводиться аналіз ESG-показників діяльності об'єкта інвестицій. У багатьох випадках результати аналіз ESG-факторів та ризиків, що впливають на майбутню діяльність компанії, безпосередньо беруть участь у формуванні показника інтегральної внутрішньої оцінки кредитоспроможності підприємства. За даними аудиторської компанії PwC, до 2025 ESG-фонди будуть тримати в управлінні більше активів, ніж інші фонди. При цьому ринкова частка ESG-фондів в 2025 зросте до 57% в порівнянні з нинішніми 15% [3].

Крім того, з'являються спеціалізовані інструменти стійкого фінансування, до яких прийнято відносити «зелені», соціальні, стійкі облігації (GSS-bonds - Green, Social, Sustainable) – боргові цінних паперів, кошти від

емісії яких спрямовуються на цільове фінансування екологічних, соціальних заходів і проектів, які відповідають цілям глобального розвитку. Говорячи про український досвід у цій сфері, можна стверджувати, що на макрорівні рівні Україна в останні роки приділяє значну увагу цьому питанню та демонструє прогрес у досягненні цілей глобального розвитку. У 2022 році в Індексі досягнення глобальних цілей глобального розвитку Україна посіла 37 позицію зі 163 країн. Було прийнято цілу низку інституційних нормативних документів на цю тематику, а саме “Національну економічну стратегію України на період до 2030 року” [4], 1 липня 2021 набула чинності нова редакція закону “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”, який запроваджує «зелені» облігації як окремий підвид цінних паперів. При цьому і на мікрорівні в Україні налічується вже досить велика кількість великих та середніх компаній, які усвідомлюють важливість соціальної відповідальності бізнесу. Ще у 2013 році в Україні було сформовано локальну мережу Глобального договору, до якої на сьогодні входять 118 українських компаній. Проте потенціал подальшого розвитку соціальної відповідальності бізнесу як важливого чинника конкурентоспроможності окремих українських підприємств та економіки загалом дуже великий. В першу чергу це пов’язано з тим, що ще не набула належного розвитку комплексна система пріоритетного фінансування соціально-відповідальних проектів, не розроблено національну регламентація оцінки зелених проектів, відсутній практичний досвід верифікації та сертифікації GSS-облігацій та аналогічних спеціалізованих фінансових інструментів, не сформовано методологічні основи для оцінки ESG-ризиків. Але вже є ESG-рейтинг українським підприємств, хоча цей процес і характеризується високою вартістю та трудомісткістю, гарним знаком є наявність представників міжнародних рейтингових агентств безпосередньо в Україні. Подальше цілеспрямоване пропагування та стимулювання концепції сталого фінансування в Україні, стимулювання бізнесу до участі у реалізації проектів сталого розвитку зробить суттєвий внесок як у досягнення

національних та глобальних соціальних цілей, так і підвищить конкурентоспроможність самих підприємств.

Висновки./Conclusions. В сучасних умовах некомерційна активність підприємств безпосередньо впливає на фінансову їх стійкість та інвестиційну привабливість, та сприйняття підприємства споживачами та партнерами. У зв'язку з цим українським підприємствам необхідно продовжити послідовну роботу над розвитком власних практик соціальної відповідальності бізнесу, а представникам фінансовому сектору (банки, страхові компанії, рейтингові агенції) над створення та вдосконалення національної інфраструктури пріоритетного фінансування ESG-проектів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Bowen H. R. Social Responsibilities of the Businessman. Harper & Row: N.Y., 1953.

2. Єрмоленко О. А., Лисьонкова Н. М. Роль ESG-ризиків для підтримки стійкості банків. *Економіка, фінанси, облік та право: актуальні проблеми теорії та практики: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Полтава, 14 травня 2022 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. 72 с. С. 8-9

3. ESG-focused institutional investment seen soaring 84% to US\$33.9 trillion in 2026, making up 21.5% of assets under management: PwC report URL: <https://www.pwc.com/gx/en/news-room/press-releases/2022/awm-revolution-2022-report.html> (дата звернення 20.05.2023)

4. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року Постанова Кабінет міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення 20.05.2023)